

SXEDIO.85Z

11.2.1931: (Πέμπτο Μέρος). Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΕΡ ΡΟΝΑΛΝΤ ΣΤΟΡΡΣ ΓΙΑ ΤΑ ΟΚΤΩΒΡΙΑΝΑ. ΑΝΥΨΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΕΡΥΝΕΙΑ ΚΑΙ ΠΥΡΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΔΙΑΔΗΛΩΤΩΝ ΜΕ ΕΝΑ ΝΕΚΡΟ. Η ΣΥΛΛΗΨΗ ΤΩΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΩΝ ΗΓΕΤΩΝ. ΣΤΗΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟ ΣΚΟΤΩΝΕΤΑΙ ΕΠΙΣΗΣ ΑΠΟ ΠΥΡΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ ΕΝΑΣ ΑΚΟΜΑ ΔΙΑΔΗΛΩΤΗΣ

Ο Κυβερνήτης της Κύπρου Σερ Ρόναλντ Στορρς στο Πέμπτο μέρος της έκθεσης του στον υπουργό Αποικιών για τα γεγονότα της 21ης Οκτωβρίου 1931 ανέφερε:

46. Στην Πάφο κατά τις 24 (Οκτωβρίου) έγινε νωρίς έναρξη και πάλι διαδηλώσεων έξω από τον αστυνομικό στρατώνα. Τα τηλεγραφικά σύρματα ήταν ακόμα κομμένα, το δε ναυτικό είχε εγκαταστήσει ασύρματο μέσα στην εγκατάσταση στον στρατώνα. Η πρεσβεία η οποία είχε μεταβεί στη Λεμεσό για να πείσει τον Επίσκοπο Κιτίου να έλθει στην Πάφο, επέστρεφε χωρίς αυτόν στις 11 μ.μ. ώρα. Μεταξύ αυτών ήταν ο Γαλατόπουλος, τέως μέλος του Νομοθετικού Συμβουλίου, ο οποίος κατά την επιστροφή του όπως εγνώσθη αργότερα, είχε εξωθήσει τους κατοίκους του Πισσουρίου, διά μέσου ενός χωριού, να καταστρέψουν κάποιαν κυβερνητική περιουσία στα γύρω. Η επιστροφή της πρεσβείας υπήρξε αφορμή γκα το πλήθος θα συναθροισθεί είχε δε συμμαζευθεί έξω από τον στρατώνα. Ο διοικητής ο οποίος ανέμενε μια τέτοια ευκαιρία, βγήκε από τον αστυνομικό στρατώνα και προχώρησε προς το πλήθος ακολουθούμενος από ναυτικό και στρατιωτικό απόσπασμα με τις λόγχες προσαρμοσμένες στα όπλα τους, το οποίο εξεινέτο σε παράταξη προς τις δυο πλευρές του. Μίλησε προς το πλήθος και ανέπτυξε με λίγα λόγια το καθεστώς του οποίου είχε γίνει εισαγωγή με βάση το Διάταγμα περί Αμύνης εν Συμβουλίω. Προχώρησαν τότε αστυνομικοί οι

οποίοι καθήλωσαν ενώπιον τους ως περιζώματα και εξέθεσαν μπροστά στα μάτια τους μεγάλες τοιχοκολλήσεις κανονισμών με βάση το διάταγμα σε μετάφραση. Ο διοικητής κάλεσε ακολούθως το πλήθος να διαλυθεί και η παράταξη των ναυτών και στρατιωτών κατευθύνθηκε εναντίον τους. Το πλήθος διαλύθηκε, ως τοιχοκολλήσεις τοιχοκολλήθηκαν, όλες δε οι λέσχες και τα καφενεία έκλεισαν. Αστυνομικές περίπολοι απεστάλησαν σε όλα τα γειτονικά χωριά για να προειδοποιήσουν αυτά για τις συνέπειες της αναμενόμενης συρροής τους. Στην πόλη επιβλήθηκε αυστηρός κατ' οίκον περιορισμός. Μετά από αυτά ο διοικητής κατέστειλε αυστηρά κάθε άτακτη κωδωνοκρουσία και την αναπέταση σημαίων. Εγινε άμεσος και σταθερός χειρισμός κάθε συμπτώματος ανησυχίας, η δε αστυνομία κατέστη γρήγορα ικανή για να στρέψει την προσοχή της προς τα χωριά μακριά.

47. Η κατάσταση τόσο στην πόλη όσο και στην επαρχία Κερύνειας διατελούσε μέχρι τότε σε ηρεμία. Ο Σάββας Λοϊζίδης και δυο άλλοι ταραξίες γνώσθηκε ότι είχαν μεταβεί στο Δίκωμο, χωριό στους νότιους πρόποδες της οροσειράς της Κερύνειας, για να συνεννοηθούν με τον Επίσκοπο, ο οποίος περιώδευε την επισκοπική περιφέρεια του, μετά δε ακουόταν ότι ο Λοϊζίδης βισκόταν άλλοτε μεν στην Κερύνεια, άλλοτε δε στη Λευκωσία, η Αστυνομία ανέμενε ότι θα λάμβαναν χώρα ταραχές, αλλά τίποτε δεν συνέβη. Στις **23** ο Διοικητής είχε εισηγηθεί ότι επειδή υπήρχαν **54** Ευρωπαίοι στην πόλη έπρεπε να αποσταλεί ναυτική στρατιωτική προστασία. Πρόθεσε ότι δεν πρόβλεπε οποιανδήποτε ανησυχία και ότι δεν υφίστατο ένδειξη έκρηξης στάσης, πληροφορήθηκε δε αυτός στις **24** ότι θα ήταν δυνατό να αποσταλεί βοήθεια μόνο εάν ανάγγελλε την ύπαρξη σοβαρής περίπτωσης επείγουσας φύσης. Η Κερύνεια απέχει **16** μίλια από τη Λευκωσία. Συμβουλευθήκε όπως οργανώσει τους άρρενες βρετανούς κατοίκους και επισκέπτες σε αμυντικό σώμα. Το ίδιο βράδυ λήφθηκε πληροφορία ότι ο Επίσκοπος Κερύνειας είχε ως σκοπό να επισκεφθεί τη

Λευκωσία, την επομένη, ο δε Διοικητής επιβεβαίωσε τηλεγραφικώς την είδηση. Ήταν πολύ ανεπιθύμητο όπως επιτραπεί στον Επίσκοπο κατά τη στιγμή εκείνη να εκπληρώσει το σκοπο του, αποφασίστηκε δε να μην αφεθεί αυτός να εισέλθει στη Λευκωσία. Ο διοικητής ειδοποιήθηκε τηλεγραφικώς για την απόφαση αυτή.

48. Ο Επίσκοπος έφθασε στην περιοχή της Λευκωσίας στις **7** π.μ. παρεμποδίστηκε η προέλαση του από ένα φρουρό και κατόπιν κάποιας βίας διαμαρτυρίας υπάκουσε στη διαταγή όπως επιστρέψει στην Κερύνεια. Μετέβη απευθείας στην εκκλησία όπου κάποια λειτουργία πλησίαζε προς το τέλος της. Θεάθηκε να είναι ωχρός από θυμό κατέστειλε τη συγκίνηση του όταν δε τελείωσε η λειτουργία μίλησε προς το εκκλησίασμα για το ότι είχε συμβεί. "Πήγα στη Λευκωσία", είπε, "και η προέλαση μου παρεμποδίστηκε από λόγγες". Υψωσε τον τόνο της φωνής του φωνάζοντας οι δε λέξεις και φράσεις ακολουθούσαν με θόρυβο. "Αυτή είναι ελληνική χώρα και πρέπει να δοθεί στην Ελλάδα. Οι Αγγλοι είναι τύραννοι και κακούργοι", είναι φράσεις που αναφέρονται στις εκθέσεις και τελικά (είπε) "θα υψώσω την Ελληνικήν σημαία εκεί όπου πρέπει να ευρίσκεται". Τέθηκε επί κεφαλής του λαού- **300** περίπου τον ηκολούθησαν- με κατεύθυνση τα κυβερνητικά γραφεία και σύμφωνα προς οδηγίες του κατεβάστηκε και καταξεσχίστηκε η αγγλική σημαία. Ο προσωπικός υπηρέτης του Επισκόπου ανύψωσε αντί αυτής την ελληνική σημαία. Όταν πληροφορήθηκε τα γεγονότα ο Διοικητής προσέτρεξε στον τόπο της σκηνής, ανήλθε τις βαθμίδες και αφού βγήκε στον εξώστη κάλεσε το πλήθος να διαλυθεί αμέσως. "Μίλησε μας ελληνικά" φώναξε ο Επίσκοπος και αφού επιστήθηκε περαιτέρω η προσοχή του οδήγησε πίσω την παρέλαση προς τη πόλη. Η ελληνική σημαία κατεβάστηκε και ανυψώθηκε νέα αγγλική.

49. Ο Διοικητής κάλεσε και επέστησε την προσοχή των προκρίτων. Είπε προς αυτούς ότι θα ήσαν υπεύθυνοι εάν παρέλειπαν να εξασκήσουν την επίδραση τους προς παρεμπόδιση περαιτέρω

ανυσυχιών. Τα τηλεγραφικά σύρματα είχαν κοπεί, απέστειλε δε έκθεση για την κατάσταση με αυτοκίνητο. Πρίν από την **12.30** μ. έφθασαν δύο τμήματα στρατού με επικεφαλής ένα λοχία, χρησιμοποιήθηκαν δε για περιπολία και φρούρηση της πόλης προς βοήθεια της αστυνομίας. Θα ήταν δυνατή η φρούρηση των εισόδων προς την πόλη εντελώς καθόλη δε την ημέρα αυξανόταν πολύ το πλήθος στην Επισκοπή. Χωρικοί από γειτονικά χωριά και από μακριά ακόμη εξακολουθούσαν να προσέρχονται. Μερικοί έρχονταν με λεωφορεία τα οποία στάθμευαν σε αρκετή απόσταση από την πόλη και επέτρεπαν έτσι τους γεωργούς να διασχίζουν τους αγρούς και να κατευθύνονται προς την Επισκοπήν. Γύρω στις **8** μ.μ. ο αριθμός αυτών που προσήλθαν εκεί ανερχόταν σε χίλιους περίπου, πολλοί δε από αυτούς έφεραν βαριές ράβδους και τεμάχια από σίδηρο. Κατά τις **9.30** μ.μ. αγγέλθηκε από το Κάρμι, ένα ορεινό χωριό που βρίσκεται σε απόσταση πέντε μιλίων, ότι οι περισσότεροι από τους κατοίκους έρχονταν στην πόλη. Σώμα στρατού και αστυνομίας που απεστάλη να τους εμποδίσει βρήκε ότι είχαν ήδη φθάσει στην Επισκοπή όπου επανάρχισαν οι αγορεύσεις και φωνές. Ευθύς μετά από αυτά ο όχλος που ούρλιαζε προχώρησε εναντίον του ένοπλου σώματος. Ο υπαστυνόμος παρουσιάστηκε μπροστά τους και τους συμβούλευσε να εγκαταλείψουν τις ράβδους τους και να επιστρέψουν στα χωριά τους. Το ένοπλο σώμα προχώρησε προτείνοντας τις λόγχες, λιθοβολούμενο δε ισχυρώς αναγκάστηκε να υποχωρήσει. Ο λιθοβολισμός εξακολούθησε να μαίνεται, κτυπήθηκαν δε από αυτόν και ο υπαστυνόμος και ο λοχίας. Υστερα από περαιτέρω προειδοποίηση το ένοπλο σώμα πυροβόλησε δώδεκα βολές.

Το πλήθος υποχώρησε αλλά επανήλθε και πάλι. Πυροβολήθηκε δεύτερη βολή ύστερα από την οποία το πλήθος αποχώρησε προς την Επισκοπή. Βρέθηκε ότι πληγώθηκαν τρεις στασιαστές, οι οποίοι και μεταφέρθηκαν αμέσως στο νοσοκομείο. Ένας από αυτούς απέθανε.

50. Αφού πήρα την έκθεση από το διοικητή για την κατάσταση, το πρωί παρακάλεσα το Ναύαρχο εάν μπορούσε να αποστείλει ένα από τα υδροπλάνα που ήταν προσκολλημένο στα κατραδρομικά ή τώρα που είχε φθάσει ένα επί πλέον καταδρομικό, να επιστρέψει στο καταδομικό στην Αμμόχωστο να ενισχύσει την Κερύνεια, μέχρις ότου αποσταλούν εκεί αρκετοί στρατιώτες προς κατάσβεση των ταραχών και σύλληψη του Επισκόπου. Ναυτική βοήθεια δεν ήταν εντούτοις κατορθώσιμος λόγω απόστασης, Ο αρχηγός των στρατευμάτων είχε διευθετήσει ώστε να σταλεί ένας ουλαλμός μετά την πτώση του σκότους οπότε η σύλληψη του Επισκόπου θα ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί καλύτερα, αλλά δεν μπορούσε μέχρι τότε να διαθέσει περισσότερα από δυο τμήματα. Ήταν απασχολημένος στην εκκαθάριση της κατάστασης στη Λευκωσία, η οποία αποτελούσε το πρώτο και σπουδαιότερο σκοπό του, όπου απεγνωσμένα στοιχεία του πλήθους βρίσκονταν ακόμα σε ενέργεια και όπως αναγγελλόταν, οπλίζονταν με ποικίλα όπλα. Κατόρθωσε να διαλύσει το πλήθος την ημέρα εκείνη χωρίς πυροβολισμούς, με επέλαση στην πόλη με φορτηγό προστατευόμενο από συρματοπλέγματα. Ο κομμουνιστής Βατυλιώτης συνελήφθη κατ' αυτόν τον τρόπο ενώ ετοιμαζόταν να μιλήσει προς το λαό και μεταφέρθηκε με φορτηγό υπό φρούρηση.

51. Κατέφθαναν τώρα εκθέσεις για πολυάριθμες διαδηλώσεις και πράξεις καταστροφής περιουσίας και περιφρόνησης του νόμου στα χωριά. Κατά τη συνήθη διάσκεψη με τους συμβούλους μου στις **25** ο διευθύνων τα στρατεύματα αξιωματικός ρωτήθηκε εάν ήσαν αναγκαίες περαιτέρω στρατιωτικές ενισχύσεις από την Αίγυπτο. Απάντησα ότι δεν θα είχε ανάγκη αυτών, αλλά ότι θα ζητούσε κάποιον αριθμό τεθωρακισμένων αυτοκινήτων προς επίσπευση της καταστολής της διατάραξης της τάξης στα χωριά παραδέχθηκε επίσης ότι λόγω της συνεχιζόμενης αποκοπής των τηλεγραφικών συρμάτων, να ζητήσει εγκαταστάσεις ασυρμάτου, για όλους τους κεντρικούς σταθμούς στην

επαρχία. Η Βασιλική Αεροπορική Δύναμη εγκατέστησε ασύρμαστο στον αστυνομικό σταθμό ανεφοδιασμού στη Λευκωσία και εφόσον παρέμεινε το Ναυτικό, εξασφαλίστηκε ασύρμαστος επικοινωνίας με όλες τις παράλιες πόλεις, εκτός από την Κερύνεια. Οφείλα εντούτοις να αποβλέψω εις τον χρόνο κατά τον οποίο θα αποσύρονταν τα πολεμικά πλοία.

52. Ο Διοικητής Κερύνειας είχε προειδοποιηθεί ότι ο Επίσκοπος θα συλλαμβανόταν κατ' εκείνη τη νύκτα και ότι θα αποστέλλονταν ενισχύσεις. Για τούτο όταν ο ουλαμός έφθασε εκεί μετά την 1ην μ.μ. της 26ης οδηγήθηκε αμέσως στην Επισκοπή, περικύκλωσε αυτήν και εισήλθε στο οίκημα. Πενήντα άνδρες οπλισμένοι με ρόπαλα βρέθηκαν μέσα το οίκημα, αλλά καμιά αντίσταση δεν έφεραν. Ο Επίσκοπος αποπειράθηκε να απαλλαχθεί από τους φρουρούς του που τον προέπεμπαν, αλλά υπερνικήθηκε από αυτούς, τέθηκε σε φορτηγό αυτοκίνητο και μεταφέρθηκε κατ' ευθείαν στις κεντρικές φυλακές στη Λευκωσία. Λόγω της εξελισσόμενης σοβαρής κατάστασης στην Κερύνεια είχε διαταχθεί επίσης η σύλληψη του Σάββα Λοϊζίδη. Οπως είχε γνωσθεί είχε αυτός δραπετεύσει εις Λευκωσίαν όπου συνελήφθη αργότερα. Αποφάσισα όπως ο Επίσκοπος Κερύνειας, ο κομμουνιστής Βατυλιώτης και ο σύντροφος του Κώστας Σκελέας απελαθούν μαζί με τους άλλους ταραξίες. Ο Σκελέας συνελήφθη αργότερα κατά την ίδια ημέρα στη Λεμεσό, όπου είχε φθάσει από τη Λευκωσία με φυλλάδια με τα οποία ανακοινωνόταν η απόφαση του Κομμουνιστικού Κόμματος να συνταχθεί με τους εθνικιστές.

53. Στην Αμμόχωστο (Βαρώσια) κανένας έλεγχος δεν ήταν δυνατό να εξασκηθεί στο πλήθος και πολλοί χωρικοί ήσαν συναθροισμένοι στην πόλη. Είχε συγκροτηθεί πάνδημο συλλαλητήριο **8.000** περίπου κόσμου στις **24** στο οποίο οι αρχηγοί ανταποκρινόμενοι στην επίσημη της προσοχής τους που τους έγινε αποπειράθηκαν να αποθαρρύνουν τη βιασπραγία, αλλά εξακολουθούσαν να αμφιλογούν. Οπως ανέφερε όταν σε εκθέσεις, ο λόγος του δημάρχου είχε

ως εξής: "Σας έχουμε καλέσει εδώ για να διεκδικήσουμε τα δίκαια μας και για να εγκρίνουμε τα μέτρα που έλαβαν οι αντιπρόσωποι μας. Η θέση μου δεν μου επιτρέπει να προβώ περαιτέρω". Τον διαδέχθηκε ο Αρχιμανδρίτης ο οποίος είπε προς το πλήθος ότι η ελευθερία δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς θυσίες και αίματα, αλλά πρόσθεσε ότι ο αγώνας γι' αυτήν όφειλε να γίνει με νόμιμα μέσα. Άλλοι ακολούθησαν την ίδια γραμμή και ζήτησαν από το πλήθος να διαλυθεί ήσυχα. Άρκετη εχθροπραξία επιδείχθηκε για τούτο κατά των αρχηγών. Ο γραμματέας της αστυνομίας ο οποίος εξέθεσε τα όσα αναφέρθηκαν στις ομιλίες αναφέρει ότι είχε ακούσει να γίνονται μεγάλα παράπονα διότι η έκρηξη της στάσης δεν επιτρεπόταν από τους Άγγλους στρατιώτες. "Ενώ οι βρεττανοί στρατιώτες και οι αστυνομικοί φονεύουν στις άλλες πόλεις τους αδελφούς μας και τους αθώους μαθητές, οι οποίοι είναι άοπλοι πρέπει να αφήσουμε αυτούς εδώ χωρίς να τους αγγίξουμε;". Μερικοί χωρικοί από το Παραλίμνι αναφώνούσαν: "Πώς μπορούμε να επιστρέψουμε στο χωριό μας αφού φιλήσαμε τις γυναίκες και τα παιδιά μας και τους αποχαιρετήσαμε;".

54. Στις **25** (Οκτωβρίου) το καταδρομικό "Κολόμβος" έφθασε και αποβίβασε **30** ναύτες. Ο κύριος διοικητής επέστρεψε από το ταξίδι του με άδεια στην Αγγλία και ανέλαβε καθήκοντα. Αποφασίστηκε όπως κρατηθούν οι γυναίκες και τα παιδιά σε κάποιο πλοίο που ναυλοχούσε στο λιμάνι λόγω συνεχών φημών για ενέργειες του όχλου, παρόλον ότι υπήρχαν ήδη σημεία επιστροφής στην ομαλότητα στην πόλη. Η απόφαση υπήρξε δικαιολογημένη διότι μετά τις **5** μ.μ. ο όχλος παροτρυνόμενος από μερικούς κομμουνιστές εξανάγκασε τους ιδιοκτήτες αδειούχων καταστημάτων να τα επανανοίξουν. Την ενέργεια αυτή διαδέχθηκε συνεννοημένη προσβολή κατά του αστυνομικού σταθμού Βαρωσίων ενός οικήματος που ήταν αποχωρισμένο από τον κεντρικό αστυνομικό σταθμό και που χρησιμοποιήθηκε λίγο κατά τις ταραχές. Παράθυρα και

θύρες κατεθρυμματίστηκαν, αστυνομική δε περιουσία και τα αρχεία ρίφθηκαν στο δρόμο η καταστράφηκαν. Ο πλοίαρχος του "Κολόμβου" μαζί με δυο αξιωματικούς, δυο άνδρες και κάποιο αστυνομικό σώμα μετέβη στον αστυνομικό σταθμό και εγκαστέστησε φρουρά εκεί. Κατά την επιστροφή τους διά της πόλης εξηυρίστηκαν και λιθοβολήθηκαν από το πλήθος. Σκεπάρνια, φιάλες και πήλι να ανθοδοχεία ρίχνοταν εναντίον τους μερικά από αυτά έπεφταν στις κεφαλές τους από τους εξώστες. Ένας αξιωματικός με πέντε ναύτες και λίγους αστυνομικούς απεστάλη για να επαναφέρει τον φρουρό από το κατερειπωμένο αστυνομικό σταθμό. Απειλούμενοι από το πλήθος από δυο πλευρές και προσβαλλόμενοι με διάφορα αντικείμενα που ρίχνονταν, περιλαμβανομένων και σιδερένιων φτιαριών, άρχισαν να πυροβολούν. Φονεύθηκε ένας στασιαστής και πληγώθηκαν δυο. Οι ναύτες υπέστησαν μικρές βλάβες, το δε χαλύβδινο κράνος του αξιωματικού υπέστη σοβαρές εγχαράξεις. Οι ενέργειες του πλήθους συνεχίστηκαν μέχρι του μεσονυκτίου. Αναγγελόταν ότι αποθηκευόταν μεγάλη συλλογή βοηθημάτων και με σκοπό όπως φαίνεται παραπλάνησης, η οποία θα εξασθενούσε τις δυνάμεις στην πόλη, κάποια ξύλινη καλύβη χρησιμοποιούμενη ως θαλάσσιο λουτρό από την αγγλική κοινότητα λίγο έξω από την πόλη παραδόθηκε στη φωτιά. Εγινε αποβίβαση πρόσθετων δυνάμεων από το βασιλικό πολεμικό πλοίο "Κολόμβος", τοποθετήθηκαν δε πρόσθετοι φρουροί. Καμιά περαιτέρω στάση δεν εξερράγη στην πόλη μετά τη νύκτα εκείνη.